

7. Швецова-Водка Г.М. Документознавство : навч. посіб. / Г.М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. – 398 с.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ТА ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Дербеньова Л.В.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Стаття присвячена проблемам освіти іноземних студентів в умовах сучасних євроінтеграційних процесів, які забезпечують різнобічний обмін інформації. Підготовка іноземних студентів вітчизняними ВНЗ є пріоритетним напрямом діяльності університетів. У цьому аспекті створення навчально-методичної літератури українською мовою для цієї категорії студентів стає важливою складовою навчального процесу. Основні напрями створення сучасних «мовних» підручників пов'язані з розробкою нових освітніх стандартів, з дослідженням мотивації навчання, описом стратегій засвоєння мови, створенням варіативних моделей навчання.

Ключові слова: освіта, євроінтеграція, комунікація, навчальна література, іноземні студенти.

Сучасна освітня політика надзвичайно актуалізує діяльність одного з ключових елементів інформаційного забезпечення процесу освіти у ВНЗ – вузівську бібліотеку. І не тільки у сучасних інноваційних формах накопичення і подання інформації, але й у формах традиційних. У першу чергу – забезпечення студентів навчально-методичною літературою.

В контексті євроінтеграційних процесів актуалізуються міжнародні контакти, зокрема, збільшується кількість іноземних студентів, які навчаються в українських ВНЗ. Розширюється простір взаємодії, спілкування в галузі навчальної, наукової, духовної, соціокультурної діяльності. Євроінтеграційні процеси забезпечують можливість різнобічного обміну інформацією. У зв'язку з цим виникають нові напрями в освітньому полі України, які забезпечуються бібліотекою.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу вважає

підготовку іноземних громадян одним з пріоритетних напрямів своєї діяльності. Навчання іноземних студентів української мови в сучасних умовах вимагає як спеціальної професійної підготовки педагогів, так і специфічних форм, методів, засобів навчання. Важливе місце у цій системі належить підручнику.

У сучасній методиці викладання української мови як іноземної проблемі підручника приділяється велика увага. Провідні фахівці у галузі лінгводидактики Є. Верещагін, В. Костомарпов визначають підручник як основний засіб навчання. Найбільш значні характеристики вимог, що ставляться до навчально-методичної літератури для іноземних студентів, узагальнені в працях І. Бім, Н. Гальської, І. Зімної, В. Молчановського, Р. Рогової, С. Шатілова. Проте процеси соціально-економічної трансформації, що відбуваються у сучасному суспільстві, вимагають нових підходів до навчання іноземних мов, у тому числі й української як іноземної, що реалізуються в створенні нових концепцій навчання й нових підручників. Нині основні напрями сучасних досліджень у галузі навчання мов пов'язані з розробкою нових освітніх стандартів, з дослідженням мотивації навчання, описом стратегій засвоєння мови, створенням варіативних і гнучких моделей навчання із використанням нових форм і засобів навчання, наприклад, дистанційного, інтенсивного навчання, комп'ютерних технологій тощо. У цьому контексті створення підручника нового типу сучасною методикою визнається найефективнішою формою підвищення кваліфікації викладачів.

Актуальність заявленої в статті проблеми визначила її мету, що полягає в розгляді проблемних питань і визначенні педагогічних основ створення навчально-методичної літератури для іноземних студентів на сучасному етапі в умовах євроінтеграційних процесів. Адже реформа освіти, зміна умов науково-педагогічної книговидавничої діяльності вимагає сучасного прочитання теоретичних засад створення підручників з української мови як іноземної. Сучасні євроінтеграційні процеси змінили й саму типологію підручників з української мови як іноземної. У методиці викладання української мови як іноземної, виділяють такі типи підручників: лінгвоорієнтовані, або мовні підручники; мовні підручники; комунікативно орієнтовані підручники [4]. Проте необхідно мати на увазі, що реальні підручники належать до того або іншого типу за основною настановою автора і в кожному з них присутні елементи всіх типів.

В основі побудови мовних підручників лежить модель «текст – текст», метою якої є знання, що забезпечують уміння аналізувати й синтезувати пропозиції цією мовою. Система вправ у таких підручниках є всілякими перестановками, трансформаціями,

перекладом, а навчальним матеріалом є спеціально складені тексти, що містять необхідний лексичний, морфологічний і синтаксичний мінімуми.

Мета мовного підручника вважається досягнутою, якщо студенти можуть зробити лексико-граматичний і синтаксичний аналіз речень, а також переклад рідною мовою. Подібні підручники були характерні для методики викладання іноземної мови в 50-і роки XX ст. Сьогодні вони використовуються для студентів, які вивчають теорію і практику перекладу.

Мовні підручники ставлять за мету оволодіння основними видами мовної діяльності. Методична концепція мовного підручника спрямована на навчальний процес і реалізує модель «смысл – текст – смысл». У системі вправ переважають завдання, спрямовані на конструювання речень за зразком, витягання висловів з речень, розрізнення пропозицій за сенсом безвідносно до мети реального спілкування. Мета такого підручника вважається досягнутою, якщо учні опановують навички та вміння читання, аудіювання, говоріння, писання в межах програми. Такі підручники наповнені діалогами, текстами, завданнями, вправами, що часто виконують лише методичні завдання, далекі від реального спілкування (опис малюнка, переказ, твір). Основним недоліком мовних підручників є відсутність цільових настанов спілкування: у реальному спілкуванні будь-якому мовному вислову передують формування мети, наміру, а потім її програмування. При такому підході до навчання у студентів часто втрачається інтерес до занять, оскільки вони помічають, що набуті знання непридатні для соціально-побутового та навчального спілкування.

Комунікативно-орієнтовані підручники актуалізують змістовне спілкування в реальних сферах комунікації. В основі підручників такого типу лежить модель «інтенція – повідомлення – інтенція».

Як навчальні матеріали пропонуються реальні факти комунікації, адаптовані для навчальних цілей. Одиницею навчання у комунікативно-орієнтованих підручниках є мовна дія, що розглядається з трьох позицій: як формальний спостережуваний текст; як мовний вислів, що міститься у закодованому вигляді в тексті, який треба розкодувати; як інтенція-мета, заради якої відправник вступає в контакт з одержувачем.

Комунікативно-орієнтовані підручники допомагають тим, хто прагне не тільки оволодіти формальними лексико-граматичними і синтаксичними структурами мови, але й використовувати їх у реальній комунікації. Вони характерні для сучасного типу лінгвометодики.

Проте орієнтація на комунікативно-діяльний підхід до підручника не вирішує всі проблеми підручника. Звичайно, комунікативний метод підвищує ступінь мотивації навчання, викликає бажання використовувати навички й уміння, придбані на заняттях, у професійній сфері й повсякденному житті. Але, як свідчать спостереження, надмірне захоплення комунікативною методикою без усвідомлення мовних форм і структур часто призводить до ослаблення системного підходу до вивчення мови, що спричиняє зниження загального рівня оволодіння мовою. Володіння мовними кліше без розуміння формальних, структурних і граматичних особливостей мови не дає студенту можливості вільно висловлювати свої думки. Для цього необхідне розуміння всієї мовної системи нерідної мови з усіма її багатоплановими й багаторівневими взаємозв'язками. Отже, одним з актуальних питань сучасної методики РЯІ є питання необхідності створення універсальної функціональної граматики української мови, призначеної для тих, хто вивчає українську як іноземну, у якій повинні відображатися різні варіанти синонімічних конструкцій для вираження одного значення.

Узагальнюючи численні дослідження з теорії підручника, можна сформулювати основні вимоги, що пред'являються до підручника. Підручник повинен: забезпечувати на високому науково-методичному рівні формування знань, навичок і умінь відповідно до державного освітнього стандарту і програми з української мови; орієнтуватися на освітній рівень студентів; сприяти мотивації навчання; бути орієнтованим на використання в сучасних інформаційних технологіях навчання, забезпечуючи тісний логіко-структурний зв'язок; формувати навички й уміння самостійної роботи студентів; забезпечувати спадкоємність у змісті навчання, враховувати міждисциплінарні зв'язки.

Одне з головних завдань роботи над підручником — визначення цілей й завдань навчання. Цілі й завдання навчання є тією напрямною ланкою, від якої залежить підбір усіх дидактичних компонентів навчання, починаючи з відбору навчального матеріалу й закінчуючи продукуванням непідготовленого монологічного вислову на подібну тему, що може бути подане як участь у науковій дискусії, бесіді з науковим керівником тощо. У світлі комунікативного підходу виділяються основні цілі — формування компетенції в різних видах мовної діяльності: у читанні, слуханні, говорінні, писанні, у головних сферах спілкування (навчально-науковій, суспільно-політичній і соціально-культурній).

Культурологічний аспект у сучасному підручнику РЯІ є провідним, але існує проблема підбору текстового матеріалу [1]. Культурологічна спрямованість навчання може виступати як потужний засіб мотивації всього навчального процесу, стимулюючи розвиток мовленнєвої та мовної компетенції. Одне з суперечливих питань сучасної

лінгводидактики — питання подання культурознавчого матеріалу. При роботі над підручником РЯІ слід, перш за все, виходити з нової реальності: брати до уваги оригінальний та інтернаціональний характер української художньої культури. У посібниках для іноземних студентів початкового етапу навчання при відборі країнознавчої ціннісної лексики необхідно обов'язково враховувати краєзнавчий компонент.

Серед актуальних проблем сучасної методики викладання РЯІ виділяється проблема професійної орієнтованості підручників РЯІ — питання про взаємодію й співвідношення в сучасному підручнику наочного й мовного компоненту. Для ефективнішої роботи над створенням сучасного підручника української мови як іноземної повинні об'єднатися предметники та україністи. В обов'язки викладача української мови не входить формування предметної компетенції — він лише допомагає її формуванню шляхом використання у навчанні матеріалу наукового стилю. Проте багато вчених підкреслюють необхідність створення професійно орієнтованих навчальних посібників, адресованих тим, хто навчається на різних спеціальностях: економістам, соціологам, філологам, медикам, біологам.

Нові технології у навчанні української мови як іноземної є пріоритетними напрямками.

Зараз система навчання української мови як іноземної не цілком задовольняє потреби сучасного суспільства. Аналіз вітчизняного й зарубіжного досвіду навчання іноземної мови показав, що ця система володіє можливостями вдосконалення, обумовленими сучасними комп'ютерними технологіями. Так, залучення в педагогічній практиці комп'ютерних технологій для підвищення ефективності навчання мови є недостатнім. Спостерігається явна невідповідність рівня теоретичного осмислення цих технологій потребам практики, накопиченому досвіду і сучасному рівню розвитку педагогічної науки.

Актуальними є питання системного підходу до використання нових технологій у навчальному процесі й створення на їх базі нових сучасних посібників, що орієнтовані на дистанційне навчання української мови, яке виступає як один з безперечних чинників підвищення ефективності навчання. Інформаційні технології можуть використовуватися як для організації репродуктивної мовної діяльності, що спрямована на засвоєння й відтворення фіксованих знань і способів діяльності тими, хто навчається, так і для продуктивної, пошукової діяльності — у світлі сучасної теорії компетенції — організація «симуляцій», рольових ігор тощо.

Як видно, педагогічною основою сучасного підручника з української мови як іноземної є особистісно орієнтований і комунікативно-діяльнісний підходи. Особистісно орієнтований підхід дозволяє забезпечити на матеріалі підручника «індивідуальну зону» творчого розвитку і самореалізації студента [8, с. 6] на будь-якому рівні володіння мовою. Головним засобом розвитку готовності іноземного студента до навчання в мовному середовищі виступають інтелектуально розвивальні, професійно й особистісно орієнтовані технології, що включають різні форми мови в навчальні програми та припускають самостійне й проблемно-ситуативне вивчення української мови.

Таким чином, можна виділити перспективні тенденції методичної організації сучасних підручників РЯІ: точність адресації, кількісну та якісну визначеність обсягу й структури компетенцій учнів, органічний зв'язок навчальної та контрольної частин і варіативність представлення інформативної і мовної основи підручника. Професійна компетенція викладача української мови як іноземної, таким чином, є визначальним чинником якісного рівня навчально-методичних видань, що розробляються. Зміст, форми реалізації професійної, соціокультурної компетенцій педагогів, основні вимоги до професійної діяльності викладача іноземної мови, здатність до використання передового вітчизняного і зарубіжного досвіду, готовність до міжкультурної комунікації в професійній сфері діяльності складають перспективи науково-педагогічного пошуку концептуальних основ змісту та організаційних форм книговидавничої справи в системі мовної підготовки студентів-іноземців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краевский В.В. Место и функции методологии педагогики в научно-методическом обеспечении модернизации образования // Проблемы научного обеспечения модернизации образования. – Тула, 2002. – С. 3-12.
2. Костина И.С. Урок учебника и модель учебной деятельности // Рус. яз. за рубежом. — 1984. — №5.
3. Леонтьев А.Н. Избр. психол. произведения: В 2 т. — М.: Педагогика, 1983. – 392 с.
4. Пассов Е.И. и др. Учитель иностранного языка: Мастерство и личность. — М.: Просвещение, 1993. – 159 с.